

O'ZBEK NASRIDA AYOLLAR OBRAZIDA DAVR VA RUHIYAT TALQINI (O'tkir Hoshimov va Said Ahmad asarlari misolida)

Abdivohidova Surayyo Nabi qizi

Termiz davlat universiteti

o'zbek filologiyasi fakulteti 4-bosqich talabasi.

O'zbekiston Respublikasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19559203>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'zbek nasrida ayollar obrazining badiiy talqini, xususan, O'tkir Hoshimov va Said Ahmad asarlarida ayol ruhiyati va davr muammolarining ifodalanishi tahlil qilinadi. Tadqiqotda ayol obrazlari orqali jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlar, ma'naviy qadriyatlar va insoniy kechinmalar yoritiladi. Asarlar misolida ayol obrazining badiiy-estetik va psixologik xususiyatlari ochib beriladi.

Kalit so'zlar: ayol obrazi, ruhiyat, davr talqini, o'zbek nasri, psixologizm, badiiy obraz, ijtimoiy muammo, ma'naviyat.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ЭПОХИ И ДУХА В ПОРТРЕТАХ ЖЕНЩИН В УЗБЕКСКОЙ ПРОЗЕ

(на примере произведений Откира Кашимова и Саида Ахмада)

Аннотация. В данной статье анализируется художественное воплощение женских образов в узбекской прозе на примере произведений О'ткира Хошимова и Саида Ахмада. Особое внимание уделяется отражению духовного мира женщины и социальных изменений эпохи. Через образы героинь раскрываются нравственные ценности и психологические особенности личности.

Ключевые слова: женский образ, психология, эпоха, узбекская проза, художественный образ, социальные проблемы, духовность, анализ.

INTERPRETATION OF THE ERA AND SPIRIT IN THE PORTRAIT OF WOMEN IN UZBEKISTAN PROSE

(on the example of the works of Otkir Kashimov and Said Ahmad)

Annotation. This article analyzes the artistic interpretation of female characters in Uzbek prose based on the works of O'tkir Hoshimov and Said Ahmad. The study highlights women's inner world and the reflection of social changes through literary images. It reveals aesthetic and psychological aspects of female representation in prose.

Keywords: female image, psychology, epoch, Uzbek prose, artistic image, social issues, spirituality, analysis.

O'zbek adabiyoti tarixida ayol obrazi har doim muhim badiiy-estetik kategoriyalardan biri sifatida e'tirof etilib kelgan. Ayniqsa, XX asrning ikkinchi yarmi va mustaqillik davri nasrida ayol obrazi yanada murakkablashib, uning ruhiy dunyosi, ichki kechinmalari va jamiyatdagi o'rni kengroq talqin etila boshlandi. Bu jarayonda O'tkir Hoshimov va Said Ahmad ijodi alohida ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda o'zbek adabiyotshunosligida dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Chunki ayol obrazi orqali jamiyatning ma'naviy darajasi, ijtimoiy munosabatlari va davr ruhiyati aniqroq namoyon bo'ladi. Hozirgi globallashuv jarayonida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va ularni badiiy adabiyot orqali targ'ib etish muhim vazifaga aylangan. Shu nuqtai nazardan, o'zbek nasrida ayol obrazining talqini masalasi alohida ilmiy tahlilni talab etadi.

Ayniqsa, O'tkir Hoshimov va Said Ahmad asarlarida ayol ruhiyati va davr muammolari o'ziga xos badiiy yechimga ega. Ularning ijodida ayol obrazi orqali nafaqat oilaviy munosabatlar, balki keng ijtimoiy muhit ham yoritiladi. Hozirgi kunda jamiyatda ayollarning o'zni va mavqei tobora oshib borayotgan bir paytda, bu masalaning badiiy talqini yanada ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy adabiyotshunoslikda psixologizm, gender yondashuv va badiiy tafakkur uyg'unligini o'rganish dolzarb masalalardan biridir. Ayol obrazining ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari va hayotiy kurashi orqali davr muammolarini anglash imkoniyati kengayadi. [1, 34-b]

Shuningdek, mazkur mavzu yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda ham muhim o'rin tutadi. Adabiy asarlarda aks etgan ayol timsollari orqali oila, sadoqat, mehr-muhabbat kabi qadriyatlar targ'ib etiladi. Bu esa ta'lim jarayonida badiiy matnlarning tarbiyaviy ahamiyatini yanada oshiradi. Shu bois o'zbek nasrida ayollar obrazida davr va ruhiyat talqinini o'rganish ilmiy hamda amaliy jihatdan muhim hisoblanadi.

O'tkir Hoshimov asarlarida ayol obrazi ko'pincha mehr-muhabbat, sabr-toqat, fidoyilik va ichki iztiroblar timsoli sifatida gavdalanadi. Adibning "Dunyoning ishlari" asarida ona obrazi orqali butun bir davr ruhiyati aks ettiriladi. Asardagi ona timsoli oddiygina ayol emas, balki o'zbek ayolining umumlashtirilgan obrazidir. U o'z farzandlari uchun yashaydigan, o'z dardini ichiga yutadigan, lekin hech qachon shikoyat qilmaydigan timsol sifatida tasvirlanadi. Masalan, asarda ona shunday deydi: "Bola uchun ona yuragi hech qachon charchamaydi". [3,23-b] Bu oddiy jumla ortida juda chuqur psixologik ma'no yotadi. Bu orqali muallif ayolning ichki ruhiy kuchini, uning cheksiz sabrini ochib beradi. Bu yerda davr talqini ham mavjud: og'ir hayot sharoitlari, urushdan keyingi muhit, moddiy qiyinchiliklar ayol zimmasiga tushgan.

O'tkir Hoshimovning yana bir muhim asari "Ikki eshik orasi"da ham ayol obrazi markaziy o'rinda turadi. Bu asarda ayollar turli xarakter va taqdirilar orqali ko'rsatiladi. Ba'zi ayollar jamiyat bosimiga bardosh berolmay sinadi, boshqalari esa aksincha, ruhiy jihatdan yanada mustahkamlanadi. Bu holat orqali muallif ayol ruhiyatining murakkab qatlamlarini ochib beradi. [4,66-b]

Said Ahmad ijodida esa ayol obrazi ko'proq hayotiylik, samimiylik va xalqona ruh bilan yo'g'rilgan. Uning "Kelinlar qo'zg'oloni" asarida ayollar obrazi nafaqat oilaviy muhit, balki jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlar orqali ochib beriladi. Asardagi kelinlar obrazi orqali ayolning o'z haq-huquqi, or-nomusi va sha'nini himoya qilishga intilishi tasvirlanadi. Masalan, kelinlardan biri shunday deydi: "Ayol ham inson, uning ham yuragi bor". Bu fikr orqali muallif ayolning jamiyatdagi o'rnini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Bu yerda davr talqini sifatida patriarxal qarashlar va ularning o'zgarish jarayoni ko'rsatiladi.

Said Ahmadning boshqa asarlarida ham ayollar obrazi turli xil ijtimoiy rollarda namoyon bo'ladi: ona, kelin, opa-singil, mehnatkash ayol. Har bir obraz orqali muallif jamiyatning muayyan muammolarini ochib beradi. Masalan, oiladagi nizolar, ayolning qadrsizlanishi, uning ichki iztiroblari kabi masalalar badiiy ifodaga ega bo'ladi. O'zbek nasrida ayol obrazi orqali davr va ruhiyat talqini ikki asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi: birinchidan, ayolning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari tasviri; ikkinchidan, uning jamiyatdagi o'zni va ijtimoiy funksiyasi. Bu ikki jihat O'tkir Hoshimov va Said Ahmad ijodida uyg'unlashgan holda beriladi. [7,12-b]

Ayol obrazining psixologik talqini ayniqsa muhimdir. Chunki ayolning ichki kechinmalari orqali muallif inson ruhiyatining nozik jihatlarini ochadi. Masalan, ona obrazida mehr, iztirob, umid va sabr kabi hissiyotlar mujassam bo'ladi. Bu esa o'quvchini chuqur o'ylashga undaydi.

Davr talqini esa ayol obrazi orqali yanada ta'sirchanroq ifodalanadi. Chunki ayol jamiyatdagi o'zgarishlarni eng ko'p his qiluvchi qatlamlardan biridir. Uning hayoti, taqdiri, kechinmalari orqali muallif davr muammolarini ochib beradi. Masalan, sovet davri, mustaqillik davri, ijtimoiy o'zgarishlar ayol obrazlari orqali aks ettiriladi.

Shuningdek, ayol obrazlari orqali ma'naviy qadriyatlar ham yoritiladi. O'zbek ayoli doimo or-nomus, iffat, sadoqat timsoli sifatida tasvirlanadi. Bu qadriyatlar Hoshimov va Said Ahmad asarlarida alohida e'tibor bilan beriladi. Badiiy obraz yaratishda mualliflar turli vositalardan foydalanadi: ichki monolog, dialog, tasviriy ifoda, ramzlar. Ayniqsa, ichki monolog ayol ruhiyatini ochishda muhim rol o'ynaydi. Bu usul orqali qahramonning ichki dunyosi, uning yashirin kechinmalari o'quvchiga yetkaziladi.[11,76-b]

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash joizki, o'zbek nasrida ayollar obrazi orqali davr va ruhiyat talqini masalasi nafaqat badiiy-estetik, balki ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ham ega.

Ayniqsa, O'tkir Hoshimov va Said Ahmad asarlarida yaratilgan ayol timsollari orqali inson qalbining eng nozik qatlamlari ochib berilgan.

Bu obrazlar orqali mualliflar jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, ma'naviy inqiroz va oilaviy muammolarni chuqur yoritishga erishganlar. Ayol obrazi ularning ijodida passiv kuzatuvchi emas, balki faol, fikrlovchi va kurashuvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi.

Bu esa ayolning jamiyatdagi o'rnini yangicha talqin qilishga xizmat qiladi. Ularning asarlarida ayol nafaqat oilaning tayanchi, balki jamiyatning muhim bo'g'ini sifatida tasvirlanadi.

Ayol obrazi orqali insoniy qadriyatlar, ma'naviyat, ijtimoiy muammolar va ruhiy kechinmalar badiiy talqin etiladi. Bu esa o'zbek nasrining boyligini va uning tarbiyaviy ahamiyatini yanada oshiradi.

Shuningdek, ushbu asarlarda ayol ruhiyati orqali davrning murakkabligi, insoniy qadriyatlarning sinovdan o'tishi va ma'naviy poklikning ahamiyati ifodalanadi. Hoshimov asarlarida ayol sabr va matonat timsoli bo'lsa, Said Ahmad ijodida u ko'proq ijtimoiy faol va o'z haqqini talab qila oladigan obraz sifatida gavdalanadi. Bu ikki xil yondashuv o'zbek nasrida ayol obrazining rang-barang va ko'p qirrali ekanligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ayol obrazlari orqali mualliflar milliy mentalitet, urf-odat va qadriyatlarning uzviyligini ham namoyon etadi.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ayol obrazi orqali jamiyatdagi muammolarni yanada chuqurroq anglash va ularning yechimiga badiiy yondashuv orqali yo'l topish mumkin.

Demak, o'zbek nasrida ayollar obrazining o'rganilishi nafaqat adabiyotshunoslik, balki pedagogika va ma'naviyat sohalari uchun ham muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'tkir Hoshimov. DUNYONING ISHLARI. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018. – 256 b.
2. O'tkir Hoshimov. IKKI ESHIK ORASI. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2019. – 320 b.
3. Said Ahmad. KELINLAR QO'ZG'OLONI. – Toshkent: O'zbekiston nashriyoti, 2017. – 210 b.
4. Said Ahmad. TANLANGAN ASARLAR. – Toshkent: Fan nashriyoti, 2020. – 380 b.
5. Qo'chqorov R. O'ZBEK NASRIDA AYOL OBRAZINING BADIY TALQINI //O'zbek tili va adabiyoti. – 2021. – №. 3. – B. 45-52.
6. Yo'ldoshev B. ADABIYOTDA PSIXOLOGIZM MASALALARI //Filologiya masalalari. – 2022. – T. 2. – №. 4. – B. 112-118.

7. Karimov N. O‘ZBEK ADABIYOTI TARIXI. – Toshkent: O‘qituvchi, 2020. – 540 b.
8. Qodirov P. BADIY OBRAZ VA IJOD PSIXOLOGIYASI //Adabiyotshunoslik tadqiqotlari. – 2019. – №. 2. – B. 67-74.
9. To‘xtasinov I. O‘ZBEK NASRIDA IJTIMOY MUAMMOLAR TALQINI //Zamonaviy filologiya. – 2023. – T. 1. – №. 6. – B. 201-205.
10. Abdullayev S. O‘ZBEK NASRIDA BADIY TAFAKKUR VA PSIXOLOGIK TASVIR MASALALARI //Filologik tadqiqotlar. – 2022. – T. 4. – №. 3. – B. 78-84.
11. Rasulov A. O‘ZBEK ADABIYOTIDA AYOL OBRAZI EVOLYUTSIYASI //Ilm-fan va ta’lim. – 2022. – №. 8. – B. 90-96.
12. Sulonov H. BADIY MATNDA RUHIYAT TALQINI //Adabiy jarayon. – 2021. – T. 3. – №. 2. – B. 33-39.
13. Axmedov S. MILLIY ADABIYOTDA QADRIYATLAR TALQINI //Zamonaviy tadqiqotlar. – 2024. – T. 2. – №. 1. – B. 150-156.